

A. van Maaren

Vakgroep Boshuishoudkunde LH, Wageningen

Inleiding

De voordrachten in deze najaarsvergadering zijn bedoeld om de meningsvorming in onze vereniging over de instandhouding, de ontwikkeling en het gebruik van het Nederlandse bos op gang te brengen. Het is de bedoeling van mijn inleiding een zeker kader te geven voor discussie over de grondslagen van de Nederlandse bosbouw, waaraan de vereniging haar naam ontleent. Ik ga er daarbij van uit, dat onder bosbouw verstaan wordt het geheel van doelbewuste menselijke handelingen die erop gericht zijn het bos dienstbaar te maken aan de behoeftenbevrediging van de samenleving. Vervolgens zullen de daarin genoemde elementen, het bos en de samenleving, de revue passeren. Ten slotte wordt vooral aandacht besteed aan de samenhang tussen bos en samenleving: bospolitiek en bosbeleid (zie schema).

Mijn betoog is daarmee tevens een inleiding voor de beide andere voordrachten, die dieper ingaan op het beheer van bos in Nederland. Zowel de voordrachten, als de discussie en het bezoek aan een bosgebied hebben tot doel bij te dragen aan de gezamenlijke meningsvorming.

I Het bos

Bos is de levensgemeenschap van planten en dieren, waarin boomvormende soorten aspect-bepalend zijn (Structuurvisie Bos en Bosbouw; Bos en Bosbouw: een studie over begrippen).

Het bos is van nature de meest verbreide vegetatie op onze aardbol, zij het in zeer verschillende samenstelling, vorm en structuur, al naar gelang de groeiplaats en de menselijke invloed. Het bos vormt een belangrijk deel van de natuurlijke bron waarop de mens zijn voortbestaan baseert:

- Direct; de dagelijkse levensbehoeften, "produkten".
- Indirect; via de biosfeer waar wij mensen deel van uitmaken, "milieu".

In zijn relatie met de mens heeft Bos echter geen "stem". Het spreekt hoogstens van zichzelf, is vanzelfsprekend. Als machtigste vorm van aardbolbedekking

inclusief alle erbij behorende biotische organismen en a-biotische processen moet het door de mens herkend, erkend en geëerbiedigd worden. "Mij spreekt de bloeme een tale, mij is het kruid beleefd", maar ook "het kinkelende twinkelende waterdier", beide van Guido Gezelle, zijn van toepassing op het woud, zoals het van nature is: in de eerste plaats "vegetatie", maar milieu biedend aan en in wisselwerking met andere levensvormen.

Immers, juist de ingrepen in het bomenbestand hebben enorme invloed op de totale levensgemeenschap bos, zij het dat ook andersoortige ingrepen, zoals het uitroeien van roofdieren en andere diersoorten, beweiding, strooiselroof e.d. van niet te verwaarlozen betekenis zijn. Met deze herkenning en erkenning van het bos als natuurlijke vegetatie wordt helaas bij het gebruik ervan niet altijd rekening gehouden. Naarmate dit minder gebeurt, heeft het bos minder overlevingskans en bijgevolg ook minder kans om zijn natuurlijke rol in de biosfeer en dus ook ten bate van het mensdom inclusief het gebruik van de bosprodukten te vervullen.

Het mag bekend verondersteld worden, dat van de oorspronkelijke bedekking van de aardbol met bosvegetatie nog maar zo'n 40% over is. In West-Europa is dat nog veel minder. Bovendien is in onze regio vrijwel alle bos sterk beïnvloed door menselijke activiteiten door de eeuwen heen. Direct beïnvloed door kap, vee-weiden, jacht en ontginning voor ander grondgebruik; indirect door ontwatering, luchtvervuiling, toepassing van bemesting en bestrijdingsmiddelen. In een min of meer recent verleden is het bos verdwenen, veranderd of kunstmatig aangelegd.

Wat het "bos aanleggen" betreft, men *dacht* op deze wijze bos te kunnen maken, liefst aangepast aan de directe behoeften (produkten). En inderdaad, in de noordelijke streken van de aardbol is het bosareaal thans vrij stabiel in omvang. Dit echter in tegenstelling tot de arealen in de tropen en op het zuidelijk halfrond. Inmiddels zijn we er ons van bewust geworden, dat echt bos (of woud) sneller gekapt of op andere wijze vernield is dan weer "aangelegd". Werkelijk herstel van het oorspronkelijke bos verloopt in ieder geval veel trager; er zijn langdurige en ingewikkelde processen nodig wil het oorspronkelijk niveau van biotische organismen en

abiotische processen weer bereikt zijn. Hoe ook "aangelegd": na complete vernieling of na opgetreden veranderingen (door minder vergaande ingrepen), het bos als levensgemeenschap en, daarbinnen, als vegetatie zal, zodra het de tijd en de gelegenheid krijgt, opnieuw op weg gaan naar een dynamisch evenwicht ter plekke, daarbij verschillende fasen doorlopend, altijd veranderend, nimmer statisch.

Uit het voorgaande kan opgemaakt worden, dat het overgrote deel van het huidige bos in Nederland niet bepaald in een toestand van of nabij het dynamisch evenwicht verkeert. Vanwege aangerichte groeiplaatswijzigingen kan in de meeste gevallen zelfs slechts bij benadering worden verondersteld, wat dat evenwicht zou kunnen zijn. Daarmee blijft het huidige bos wel een levensgemeenschap, zij het "onderweg" in de bovenbedoelde zin. Een vergelijking tussen de veronderstelde evenwichtssituatie op een bepaalde groeiplaats en de thans aanwezige bosvegetatie kan uitspraken opleveren over de mate van (on)natuurlijkheid. Daarbij zal de invloed van andere biotische elementen (incl. de mens) en het ontbreken van sommige elementen (bijv. wildsoorten) meegewogen moeten worden. Vervolgens kan overwogen worden, welke fasen van ontwikkeling de vegetatie via natuurlijke processen zou moeten doormaken om dichterbij de buurt van de evenwichtssituatie te komen.

In zijn voordracht over bosbeheer als bosbouwkundig verantwoord vegetatiebeheer zal Sevenster nader ingaan op het belang van de herkenning van het bos als vegetatie en wat daarmee gedaan kan worden bij het beheren van bos.

Vooruitlopend op hetgeen hieronder over "de samenleving" zal worden opgemerkt, kan in een beschouwing over bos niet achterwege blijven de manier, waarop wij mensen, in recente tijden trachten, via ordening van handelingen of maatregelen in het bos, dit bos naar onze hand te zetten.

Het is immers nog maar de vraag, of en onder welke restricties, we een totale terugkeer van de bosvegetatie naar de oorspronkelijke (of nieuwe) evenwichtssituatie wel aanvaardbaar vinden. Wellicht komt een bepaalde fase uit de bosontwikkeling ons beter uit dan een andere fase. Het lijkt immers aantrekkelijk om de fase van optimale bosontwikkeling in de meeste gevallen te verkiezen boven de pionierfase na een catastrofe (bijv. grootschalige vlaktekop) of de fase van natuurlijk verval. Het is in ieder geval een mogelijkheid te trachten een bepaalde bossituatie zoveel mogelijk te stabiliseren met behulp van cyclisch herhaalde maatregelen ter voorkoming van ongewenst geachte bossituaties (als bijv. pionierfase of vervalfase).

De vraag, welke bossituaties en in welke omvang gewenst geacht worden, wordt door de samenleving bepaald. Hiertoe gebruiken we het begrip "functies van

het bos". Na het voorgaande zal duidelijk zijn, dat "functies" door mensen, en dus antropocentrisch, geformuleerd zijn, vanuit hun kijk op het bos. Het voordeel ten behoeve van de mens staat centraal, niet het bos in zijn natuurlijke verschijningsvorm. Het spanningsveld tussen bosvegetatie en bosfuncties kan worden beperkt door een zo goed mogelijke schatting van welke bossituatie of bosontwikkelingsfase het beste welke functies kan leveren. Naarmate beter ingeschat en vervolgens concreter geformuleerd kan worden welke bosvegetatie het beste welke functies kan leveren, zullen ook de maatregelen beter toegesneden kunnen worden op de poging deze meer of minder gemanipuleerde situatie door de jaren heen ten naaste bij te bewaren. Op deze wijze zijn in de loop van de eeuwen o.a. malebos, eikehakhoutbos en plenterbos ontstaan. We spreken dan van "bosgebruikstypen" en, als de gewenste bosvegetatietypen er nog niet zijn, van toekomstige "bos(gebruiks)doeltypen". Hoe we deze in Nederland denken te bepalen, te bereiken en te beheren zal door Lammerts van Bueren nader worden uitgewerkt.

II De samenleving (zie het schema)

Als we het bos betitelen met "natuurlijke bron" dan is het onder meer de menselijke samenleving die zich deze bron te nutte laat zijn. Het gaat hier te ver om uit te weiden over de zeer oorspronkelijke samenhang tussen geboorte en mensdom, zoals die uit vele scheppingsverhalen en met name uit de Bijbel spreekt. In ieder geval is de mens zich al vroeg bewust geweest van zijn relaties met het bos. In vele samenlevingen, die wij gewend zijn primitief te noemen, is deze relatie nog zeer direct.

In onze zgn. moderne samenleving is de relatie meer een indirecte, niet zo direct waarneembare geworden. Door een zekere graad van organisatie hebben we vele, oorspronkelijk door het bos vervulde functies zoals voedsel- en zoetwatervoorziening verbijzonderd; gebruiksmaterialen lijken niets meer met het bos te maken te hebben. En inderdaad, de mens heeft zich onafhankelijker weten te maken dan ooit, in een ver voortgeschreden exploitatie van bodemschatten, abiotisch of fossiel-biotisch, en in benutting van groeiprocessen en technieken als landbouw en vee-teelt. Het bos lijkt een anachronisme te zijn geworden. En toch: op een zeker moment zijn de grenzen bereikt en ontstaat hernieuwde bewustwording van de waarden van het bos als natuurlijke bron.

Het ontbreken van bos of een zekere omvang of kwaliteit ervan, wordt als een gebrek ervaren, vooral wanneer de gevolgen ervan afbreuk doen aan het menselijke leefmilieu. Sommige gevolgen zijn zeer ingrijpend en overbekend: verarming en zelfs erosie van

de grond, gebrek aan hout als energiebron . . . Andere gevolgen worden soms minder impliciet ervaren, zoals bijv. verandering van de weersgesteldheid (wind, koude), minder frisse lucht (industriegebieden) of een versteende woonomgeving. Maar ze hebben hetzelfde effect.

Er zijn daarbij twee aspecten te generaliseren:

- Door de eeuwen heen zijn de leefgewoonten, de kennis en het inzicht van de mensen veranderd.
- De ontstane patronen van grondgebruik en de organisatie daarvan zijn een direct gevolg van de ontwikkeling van de samenleving.

Beide hebben derhalve te maken met de menselijke samenleving, zoals deze zich heeft ontwikkeld. Daarbij zijn de volgende kanttekeningen te maken:

1 In zijn artikel "Citification of the forest" heeft J. D. Paris erop gewezen, dat de samenleving in de loop der tijden erg veranderd en gedifferentieerd geworden is, waarbij de stad, het urbane deel van de wereld, dominant is geworden voor de sociaal-economische organisatie van de samenleving. Wanneer we ons bepalen bij West-Europa en in het bijzonder bij Nederland, kunnen we stellen, dat het grondgebruik vrijwel volledig door de ideeën, waarden, levensopvattingen en leefwijzen van de in de stad levende mensen wordt gedomineerd. In zijn algemeenheid geldt zelfs, dat het beleid, dat wat men vindt dat in de nabije toekomst gebeuren moet, doorgaans door stadsmensen en hun manier van denken wordt ingegeven. Oldeman heeft deze situatie voor tropenlanden onlangs nog eens uiteengezet op het symposium inzake het behoud van tropisch regenbos. Dit, gecombineerd met het feit dat de belangen van de stedelingen anders en zelfs vaak tegengesteld zijn aan die van de rurale bevolkingsdelen (in ons land een minderheid), geeft een belangrijke indicatie voor het probleemveld rond het grondgebruik,

waarvan het bos deel uitmaakt. Bovendien heeft de urbane bevolking de directe relatie met het bos doorgaans verloren, misschien met uitzondering van de in de stad wonende en werkende bosbezitter. Maar ook het rurale bevolkingsdeel heeft, althans in ons land, nog maar weinig met het bos te maken vanwege het zeer gedifferentieerde bodemgebruik.

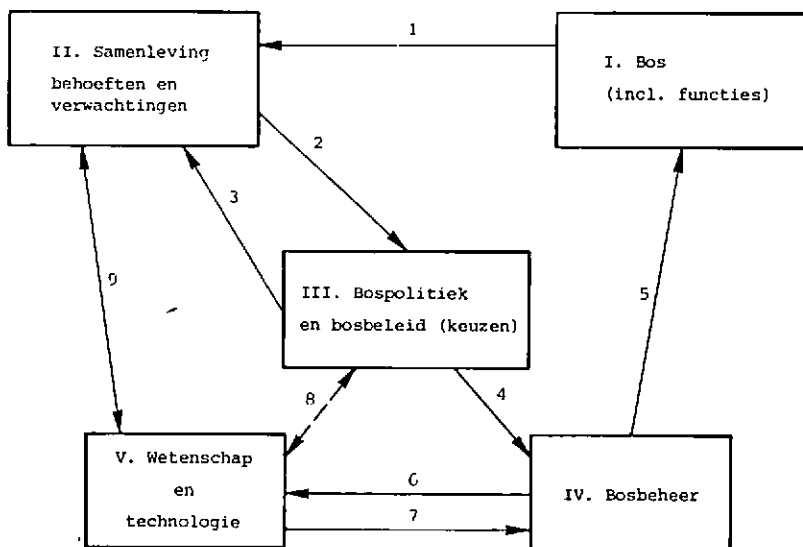
In de geürbaniseerde moderne samenleving leven vele mensen weliswaar zonder deze directe relatie met het bos, toch wordt het bos met behulp van een hoogontwikkelde organisatie gebruikt. De benodigde levensbehoeften worden van elders aangevoerd zonder dat de gebruiker zich nog enigszins realiseert wat er allemaal nodig is geweest om het geleverde produkt of de aangeboden diensten tegen betaalbare prijs beschikbaar te krijgen.

2 Wat de Nederlandse samenleving en de behoefte aan bos betreft, het volgende:

a de samenleving is zeer complex van samenstelling; in overeenstemming daarmee zijn *de behoeften aan produkten en diensten* van het bos zeer divers. De produkten (bijv. hout) worden doorgaans uitgedrukt in grootheden per hoofd van de bevolking. Voor diensten (bijv. openluchtrecreatie, drinkwatervoorziening, bodembescherming e.d.) is dat echter erg moeilijk. Voor recreatie spreekt men veelal over opvangcapaciteit en bereikbaarheid (afstand en de mogelijkheid tot overbrugging daarvan). Omtrent de bijdrage van bos aan het leefmilieu worden meestal "kwaliteiten" gebruikt, waaraan het bos moet voldoen, bijv. belevingswaarde. Een zeer globale analyse leidt dan tot de volgende indicaties van behoeften aan bosprodukten en diensten (bosfuncties) in Nederland:

- *Openluchtrecreatie*: Zo het beperkte bosareaal qua omvang al voldoende zou zijn om te voorzien in de mo-

- 1 uitkomsten van het bos als hulpbron
 - 2 vraagzijde (produkten en diensten)
 - 3 beïnvloeding van de vraagzijde door het beleid (bijv. prijskaartjes)
 - 4 aanwijzingen inzake bosbeheer (bijv. doeleinden)
 - 5 bosbehandeling (incl. doelstelling-formulering)
 - 6 vraagstukken ter oplossing door wetenschap en technologie
 - 7 deskundigheid
 - 8 wetenschappelijke fundering van het beleid
 - 9 wisselwerking tussen samenleving en wetenschap (onderwijs en onderzoek)
- Naar: M. de Coulon, Schw. Zeitschrift für Forstwesen 1977: "Politique forestière et gestion des forêts".

gelijkheden van openluchtrecreatie naast alle andere mogelijkheden hiertoe (kustrecreatie, waterrecreatie, toerisme e.d.), dan is de situering van de bossen ten opzichte van de bevolkingscentra ongunstig, zeker als men denkt aan de behoefte aan extensieve recreatie zoals wandelen en fietsen (onderzoek Katteler/Kropman).

– *Natuur*: Het overgrote deel van het bosareaal is door mensenhand aangelegd op sterk verarmde gronden (door agrarisch gebruik in vroeger eeuwen ontstane heidevelden en stuifzanden). Hoewel bos door de overgrote meerderheid van de bevolking als "natuur" wordt ervaren, heeft de natuur- en milieu-educatie van de laatste decennia de vraag naar "puur natuur" doen toenemen (Structuurvisie).

– *Producten, voornamelijk hout*: De Nederlander verbruikt aan hout en houtproducten ongeveer het gemiddelde van alle bewoners in de EG, neerkomend op 1 m³ per jaar per hoofd, maar gebruikt ten behoeve van verwerking en export ongeveer het dubbele. Het Nederlandse bos levert qua hoeveelheid slechts 8% van het verbruik, maar in kwaliteit ligt dit anders. Bijvoorbeeld rondhout voor papier en verpakking ca. 50%, voor gezaagd hout slechts enkele percenten (Structuurvisie).

In hoeverre de verschillende gebruiksdoeleinden in een bos elkaar verdragen en elkaar beïnvloeden is nog onvoldoende onderzocht. Uitspraken hierover zijn doorgaans veronderstellingen, die op zeer beperkte waarneming en analyse zijn gebaseerd.

Bij het bosbeheer (in het schema aangeduid met IV) zou men kunnen zeggen dat de houtvoorziening de grootste zorg vergt, omdat:

– Het bos en de bosinstandhouding het zwaarste wordt belast door het gebruik van bos voor de houtvoortbrenging.

– De houtvoorziening de grootste invloed heeft op de sociaal-economische positie van de samenleving.

– De openluchtrecreatie en het natuurlijk milieu "volgend" kunnen zijn zolang er maar voldoende bos van de daarvoor gewenste ontwikkelingsfasen is; met andere woorden grotendeels uit weloverwogen bosbeheer volgt.

b De *betrokkenheid* van de Nederlandse bevolking bij het bos vertoont echter een wat ander, in het hierna volgende wat gesimplificeerd, beeld. Op zijn tijd zijn we allemaal "bosrecreant". Het bos is (naast heide, duinen en enkele kleinschalige agrarische landschappen) de belangrijkste toegankelijke en vrije ruimte waar we ons "buiten" kunnen voelen en onszelf kunnen zijn. Ook ervaren we het bos terecht als de plek, waar plant en dier in een natuurlijke omgeving kunnen worden waargenomen, waar de natuurlijke samenhang van de levensprocessen ongestoord tot ontplooiing kan komen. Dat bos ook de bron is voor de houtvoor-

ziening spreekt ons nauwelijks aan. In ons dagelijks leven verbruiken we immers geen bomen, maar hout dat in het bos niet eens zichtbaar waargenomen kan worden. De conclusie inzake de betrokkenheid is dan ook, dat de Nederlander eerder warm loopt voor zijn recreatiemogelijkheden in bossen en voor de "natuur" die beschermd moet worden, dan voor zijn houtvoorziening. En inderdaad, tot dusverre heeft handeldrijvend Nederland zonder enig probleem zijn houtvoorziening via import uit allerherenlanden kunnen regelen. Dit alles heeft ertoe geleid, dat de druk vanuit de samenleving inzake het bos zich in ons land toespitst op recreatie en natuur. Daarbij is de lobby inzake "natuur" het sterkste. Als reactie op de stadscultuur is het pleiten voor "natuur" een begrijpelijke zaak, die tevens een rijke voedingsbodem vindt bij degenen, die graag in of bij bos hun vrije tijd doorbrengen en bos identificeren met natuur.

III Bospolitiek en Bosbeleid (zie schema)

Onder bospolitiek versta ik *het proces*, dat gericht is op het bereiken van algemeen aanvaarde ideeën en handelingen inzake het bos met betrekking tot doeleinden, die in de toekomst bereikt of gewaarborgd moeten worden. De algemene politiek, nationaal en internationaal speelt hierbij een duidelijke rol. Onder bosbeleid versta ik *de geformuleerde resultaten* van het politieke proces. Het bosbeleid is maatgevend voor het bosbeheer; in het volgende wordt dan ook uitsluitend het begrip bosbeleid gebruikt.

Er is een tijd geweest dat er zoveel bos van nature beschikbaar was voor zo weinig mensen, dat een specifiek op bos gericht beleid niet nodig bleek. Door de eeuwen heen is de plaatselijk opgetreden schaarste aan bos (minder bos en meer behoeften) aanleiding geweest tot plaatselijke beleidsontwikkeling.

Vanwege de ver voortgeschreden ontwikkelingen van organisatie en communicatie in en tussen samenlevingen hangt vandaag de dag op wereldschaal alles met alles samen. Desondanks moet beleid rekening houden met verschillen in situatie per regio, natie of werelddeel. In ieder geval is het zo, dat we ons in Nederland betrokken zijn gaan voelen met de situatie van het bos en de erbij betrokken bevolkingen over de gehele wereld. De acties rond het tropisch regenwoud bijv.; dit heeft met ons koloniaal verleden niets te maken, ook al is ons gedrag nog wel eens koloniaal. Bos is in diverse opzichten zo schaars geworden, en de behoefte aan goederen en diensten inmiddels zo groot (vanwege een verveelvoudiging van de wereldbevolking en de ontwikkeling van de samenlevingen) dat het handelen inzake het bos niet meer aan toevallige omstandigheden overgelaten kan worden, maar om een doelgericht bestuur vraagt: bosbeleid.

Om ermee te kunnen werken moet beleid geformuleerd worden, en wel zo duidelijk, dat iedere betrokkene, zowel de "producent" als de "consument" en de intermediair, het kan begrijpen en zijn handelen erop kan afstemmen, hetzij vrijwillig, hetzij gestuurd.

Op grond hiervan moet beleid aan enkele criteria voldoen:

- Het moet de *beginselen* omschrijven, waarop het steunt.
- Het moet de gestelde *doeleinden* aangeven.
- Het moet de *acties* beschrijven, met behulp waarvan verwacht wordt dat de doeleinden zullen worden bereikt.

Hierbij kan men uiteraard korte-termijn-zaken en lange-termijn-processen onderscheiden. Naar verwachting zal het Meerjarenplan Bosbouw deze structuur bezitten, waarmee tevens bereikt wordt, dat op het niveau van het beheer van een boscomplex grotere duidelijkheid ontstaat welke vertrekpunten voor de beheersplanning geldig zijn.

1 De beginselen van een beleid

Grofweg behoren drie beginselen maatgevend te zijn:

- Instandhouding van bos in voldoende omvang en van voldoende kwaliteit om aan de directe en indirecte behoeften van leven op aarde (incl. de mensen) te kunnen voldoen.
- De samenlevingen zodanig bij de beleidsontwikke-

ling en -uitvoering betrekken, dat het beleid door de samenleving gedragen wordt.

- De situatie in de toekomst als oriëntatiepunt kiezen; gezien de ontwikkelingen in de samenleving en de langlopende processen in het bos biedt het alleen maar handhaven van de huidige situatie een onvoldoende basis.

2 De doeleinden

Beleid is altijd ergens op gericht. Een nauwkeurige analyse van verleden, heden en toekomst, in dit geval inzake het bos en de samenleving, maakt het mogelijk de doeleinden te formuleren. Dit moet dan wel zodanig gebeuren, dat de huidige samenleving en vooral diegenen die zich verantwoordelijk voelen, zowel de analyses als de conclusies en de doelstelling-formulering kunnen natrekken, begrijpen en (na de nodige discussie en eventuele bijstelling) ook ondersteunen en uitvoeren.

3 De te ondernemen acties

Hieronder moeten worden verstaan zowel de wijze waarop produkten en diensten uit het bos worden gebruikt als de wijze waarop deze beschikbaar zullen komen of blijven. Het gaat dan globaal om twee soorten acties:

- De regeling van de omvang van het bosareaal en

Voorbeeld bosgebruikstype groveden met inlandse loofboomsoorten, accent op natuurbeheer.

van het bosgebruik aan de hand van geformuleerde functies: hout en houtprodukten (timmerhout en papier; de verwerking en het hergebruik ervan; de benutting van im- en exportmogelijkheden); bosrecreatie; bos als natuurlijk milieu.

– De afstemming van beheersmaatregelen inzake het bos. Dit betreft zowel externe (bijv. beschermings-) maatregelen zoals bosreservaten (bijv. tropisch regenbos), als interne maatregelen gericht op optimalisering van de bosfuncties.

Hierbij behoort de toepassing van "instrumenten". Hiertoe worden wetten en regelingen, financiële bijdragen en belastingmaatregelen gerekend; evenzo het besturen van de vraagstukken van eigendom en gebruiksrecht, de verdeling van lasten en baten over de bevolkingsgroepen, industrialisatie, grondstoffenvoorziening en werkgelegenheidsbevordering. Bosbeleid staat uiteraard niet los van andersoortig beleid, bijv. inzake grondgebruik. Vandaar dat grondgebruiksplanning (afstemming landbouw, wonen, e.d. op elkaar) een belangrijk beleidsinstrument zal zijn.

IV Het proces van beleidsformulering en uitvoering

In de voorgaande onderdelen is vrijwel alleen de beperkte kring bos → bospolitiek en beleid → bosbeheer → bos aan de orde geweest (zie schema). Hierbij is duidelijk geworden, dat het bosbeheer bestuurd wordt door het bosbeleid. Het schema is uiteraard een vereenvoudigde weergave van een complexe werkelijkheid. Zo kan de kring al direct worden verruimd met het werkterrein van wetenschap en technologie (in het schema nr. V). Vele onderdelen van de ontwikkelingen die in het bos en de samenleving plaatsvinden, de samenhang der dingen en de rol van procedures, methodieken en technieken zijn niet altijd voldoende helder, of bekend, om in het sturingsproces effectief benut te kunnen worden: onderzoek vormt een belangrijke schakel. De wisselwerking tussen onderzoek en onderwijs enerzijds, en het bosbeheer anderzijds (6 en 7) lijkt soms buiten het zenuwcentrum van het bosbeleid om te gaan. Hetzelfde geldt voor de relatie met de samenleving. Vandaar dat beide plaatshebbende onderdelen van het proces in het schema zijn aangegeven (8 en 9). De voortgang en de bijsturing van onderzoek en onderwijs, wetenschap en technologie, evenals de communicatie tussen wetenschap en praktijk, en de relaties met de samenleving behoren een onderwerp van voortdurende aandacht te zijn.

In de nabije toekomst zal zich de gelegenheid voordoen het binnenkort in openbaarheid komende regeringsstuk "Meerjarenplan Bosbouw" op zijn merites en eventuele actie van onze vereniging te bezien. Hetzelfde

de geldt voor de regionale bosplannen, zoals deze zijn aangekondigd in de laatste Memorie van Toelichting op de Rijksbegroting 1983.

Terugkerend naar de thans aan de orde zijnde thema's en de eerder gemaakte opmerkingen inzake bos (I) en samenleving (II) is het van het grootste belang dat we het erover eens zijn, dat door de samenleving zo goed mogelijk recht gedaan moet worden aan de levensgemeenschap "bos" als vegetatie met de bijbehorende biotische organismen en abiotische processen. Ten behoeve van de meningsvorming kan dit "recht doen" vertaald worden in drie beleidsuitgangspunten voor het bosbeheer:

a bosbeheer is in de eerste plaats lange termijn beheer van de levensgemeenschap en dan vooral "vegetatiebeheer", hetzij dat het bos als gewenst gebruikstype reeds als te handhaven aanwezig is, hetzij als doeltype wordt nagestreefd;

b binnen het kader van het onder a genoemde "vegetatiebeheer" vindt op de korte termijn actueel beheer plaats van de thans ter plaatse te vervullen functies in het aanwezige bos, ook wel functiebeheer genoemd;

c beide onder a en b genoemde delen van het bosbeheer zijn gekoppeld aan de internationale, nationale, regionale en plaatselijke behoeften van de samenleving.

Naar mijn mening lenen deze uitgangspunten zich ervoor om uitgebouwd te worden tot de zo noodzakelijke beleidsaanwijzingen voor het bosbeheer (in het schema nr. 4). Zowel het bos als de samenleving kunnen daarbij de hun toekomstige plaats innemen bij de formulering en de uitvoering van het bosbeleid.

Literatuur

- Bos en Bosbouw, een studie over begrippen; samengesteld door de Werkgroep "Bosbegrippenkader". J. K. R. van den Wijngaard (red.) 1982. Rapport Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapsbouw "De Dorschkamp", Wageningen, nr. 300.
- Coulon, M. de. 1977. Politique forestière et gestion des forêts. Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen 128 (7): 467-479.
- Katteler, K. A., en J. A. Kropman. 1977. De voorkeur voor intensieve en extensieve openluchtrecreatie. Instituut voor toegepaste sociologie. Nijmegen.
- Oldeman, R. A. A. Mensen en tropenbossen. 1982. In: A. F. M. Olsthoorn en F. Wouters, Behoud van Tropische Regenbossen: wijsheid geboden! Nederlands Bosbouw-tijdschrift 54 (5): 134-138.
- Paris, J. D. Citification of the Forest. 1977. Nederlandse vertaling in Nederlands Bosbouw-tijdschrift 44 (12): 307-310.
- Rijksbegroting 1983. Memorie van Toelichting, Landbouw en Visserij. § 7.2. Bosbouw en Beheer. Den Haag, 1982.
- Structuurvisie Bos en Bosbouw. Ministerie van Landbouw en Visserij. Den Haag, 1977.